

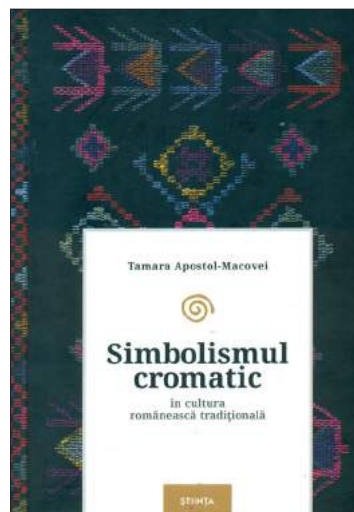
CULOARE ȘI SIMBOL ÎN CULTURA ROMÂNEASCĂ PROFUNDĂ

Doctor habilitat în studiul artelor **Victor GHILAȘ**
e-mail: ghilasvictor@yahoo.com
Institutul Patrimoniului Cultural

Lucrarea *Simbolismul cromatic în cultura românească tradițională*, semnată de Tamara Apostol-Macovei, prezintă modul în care imaginea, dar nu oricare imagine, ci cea coloră, își găsește exprimare și valorificare plastică în cultura orală din spațiul carpato-dunărean. Mai mult, intenția autoarei este aceea de a ne prezenta cum aceasta a fost construită, reprezentată și receptată de-a lungul timpului.

În literatura românească de specialitate tematica cromaticii a fost abordată în studiul lui Simion Florea Marian *Chromatica poporului român*, publicat la București în 1882, în lucrarea cu același titlu a lui Tudor Pamfile și Mihai Lupescu, editată, la fel, la București, sub egida Academiei Române în 1914, în *Chromatica poporului român: boiangerie populară, văpsitul popular*, studiu colectiv elaborat de I. Moraru, Dim. G. Rizescu, Nic. Bârzeanu et al., care dezvăluie, în esență, arta colorării și „industria populară română” de obținere a coloranților naturali.

În contextul decriptării textului cărții de față, trebuie de precizat faptul că simbolul atrage mai multe zone de interes. În formele sale de exprimare artistică, acesta reprezintă un element de legătură, „fie și doar virtual, între elementele de limbaj ale artei și psihicul uman” (Augustin Ioan). Prin culoare este sau, mai exact, poate fi sugerată o idee în măsură să inducă o anumită stare sufletească, înlocuind unele reprezentări. Bunăoară, în muzică culoarea se axează pe o dimensiune anume – timbrologia (cromatica sonoră), care este interpretată prin prisma senzației acustice produse asupra organului auditiv, efectul psihofiziologic generat fiind apreciat în termeni adecvați expresiilor: sumbră, mată, suavă, luminoasă, strălucitoare, pătrunzătoare etc. În artele vizuale, culoarea (cromatica vizuală) reprezintă acțiunea termică exercitată asupra organului de vedere, provocând în consecință o impresie specifică de senzație, a cărei imagine este interpretată în substratul psihanalitic uman prin prisma radiațiilor luminoase, legate de nuanțele calde, reci, intermediare etc. În ambele cazuri, culoarea are funcție de limbaj al expresiei artistice, de sursă de informare și comunicare nonverbală.

Tamara APOSTOL-MACOVEI. *Simbolismul cromatic în cultura românească tradițională*.
Chișinău: Știința, 2019. 208 p.

Cultura tradițională reprezintă un domeniu prolific, am putea chiar să afirmăm unul privilegiat, pentru simbolistică, așa cum aceasta nu este doar o sferă a arhetipiurilor, ci și una care oferă un spațiu mult prea larg de interpretare a imaginii colore în căutarea de sensuri.

Lucrarea prezentată, la care remarcăm, înainte de toate, originalitatea titlului, pune accentul pe „semnificația simbolurilor” culorii. Ca și construcție ancestrală, cromatică (recte ansamblul de culori sau coloritul) este reflexul unei istorii culturale care trebuie interpretată ca atare, iar simbolistica ei evocă o modalitate de percepție a lumii înconjurătoare.

În urma acestor precizări, vom întreprinde în continuare o scurtă trecere în revistă a lucrării.

Organizarea conținutului este următoarea: *Introducere* (p. 5-7), de autorul lucrării, *Capitolul I, Simbolul cromografic în tradiția românească* (p. 10-66); *Capitolul II, Spațiul, timpul și motivația simbolului cromatic* (p. 68-91); *Capitolul III, Suportul material de reprezentare a simbolurilor cromatice* (p. 94-149); *Capitolul IV, Particularități cromatice zonale și semnificații ale simbolurilor tradiționale în plan lingvistic* (p. 124-149); *Concluzii finale* (p. 150-155); *Bibliografie selectivă* (p. 156-162);

Summary (p. 163-167), încheind cu *Surse iconografice* (Planșe, Imagini grafice și ilustrații din text).

În *Introducere*, autoarea expune succint motivația alegerii temei, subliniază necesitatea tratării etnologice a subiectului, neacoperită „în domeniu de un studiu fundamental” (p. 7) sau, am adăuga noi, acoperită parțial, gradul de noutate pe care îl aduce subiectul tratat delimitează hotarele conceptuale ale lucrării, precum și avantajele unei astfel de abordări.

În capitolul prim, intitulat *Simbolul cromografic în tradiția românească*, autoarea face o incursiune în istorie, în care abordează simbolurile cromatice primare în cultura tradițională din spațiul danubiano-pontic, surprinzând prezența și perenitatea acestor elemente patrimoniale în cultura profundă, expresia lor în vestimentație, în broderie, în piese și/sau accesorii specifice datinilor, în semne sacre, care se regăsesc actualmente în cromografia textilă din arealul cultural românesc de pe ambele maluri ale Prutului. Tangential este menționată morfologia simbolică vehiculată în temele sacralului. Concluzia, care se impune la acest capitol, s-ar rezuma la următoarele: în ansamblul lor, simbolurile coloristice, create în spațiul de referință, fac parte din valorile fundamentale ale patrimoniului spiritual românesc, demonstrând „perenitatea, satornicia imaginii, păstrarea și repetarea ei în mesaje sacre subtile” (p. 55), printre ele figurând „albul și roșul Mărțișorului”, roșul ouălor încondeiate, valorificat într-o multitudine de motive ornamentate.

Capitolul următor, aduce în atenție *Spațiul, timpul* și motivația simbolului cromatic, care dezvăluie succesiv constituirea semnelor solare, sacralitatea, motivația folosirii lor în practica uzuală, încărcătura cultică, precum și rolul ritualului religios în procesul de conservare a valorilor cromatice. Toate acestea ne orientează către un anumit orizont al interpretării fenomenului în discuție. În contextul dat, este de subliniat că restrângerea ariei simbolisticii doar la simbolurile sacre ar îngusta baza de cercetare, creând dificultăți de interpretare, în pofida prestigiului ridicat al acestora. Pe parcurs, textul ne introduce în taxonomia de specialitate, inserând astfel o pagină de analiză a unor fenomene culturale, istorice și etnologice specifice spațiului culturii tradiționale românești. Cititorului i se oferă o bogată cantitate de informații analitice, ilustrate cu imagini extrase din arhive, muzee, colecții personale etc.

Centrul de interes al capitolului ordinar, al treilea, îl constituie *Suportul material de reprezentare a simbolurilor cromatice*. Autoarea prezintă și analizează informații extrase din diverse surse, identificate în cărți, publicații periodice, colecții și arhive etc., aflate în patrimoniul statului. Este atrasă atenția asupra faptului că, milenar, „mijloacele și metodele de utilizare a

materiei prime la reprezentarea simbolurilor cromatice au constituit factorii tipologici definitorii ai procesului de exprimare prin simbol” (p. 94). De asemenea, sunt relatate și analizate *Materialele propriu-zise de redare a simbolurilor cromatice* (p. 112-121): coloranții, pigmentii, fixativul, precum și cei dotați cu abilități de utilizare a acestora – boiangiii și zugravii. Ideile promovate în cadrul capitolului sunt ilustrate cu imagini alb-negru și color, făcând conținutul mai accesibil, atractiv și, totodată, mai concludent, așa încât familiaritatea semnatarei cu subiectul de cercetare, precum și cu spațiul cultural studiat ales este vădită. Discursul etnologic enunțat pune în valoare conținuturile semantice ale simbolurilor consemnate în cultura tradițională care, în opinia autoarei, „pe lângă funcționalitate și rol decorativ, (...) îndeplinesc astăzi funcții magice în scenariul ceremoniilor de familie sau ale sărbătorilor” (p. 121), conservând astfel elementul identitar în contextul contemporan al mondializării culturale.

Ultimul capitol, *Particularități cromatice zonale și semnificații ale simbolurilor tradiționale în plan lingvistic* este rezervat sintezei diversității „nuanțelor de exprimare artistică în domeniul cromatice populare” (p. 127) cu evidențierea diferențierilor zonale, subzonale și/sau locale ale aspectului lingvistic în verbalizarea orală a simbolurilor cromatice. După parcurgerea etapei de căutare, autoarea configurează semantica culorilor tradiționale în repertoriul popular verbal, frazeologismele și îmbinările frazeologice întâlnite la comunitățile autohtone.

Încheiată printr-un capitol de *Concluzii finale*, în care autorul a dorit să ofere sinteza cadrului tematic investigat, lucrarea demonstrează o bază de documentare desfășurată, completată prin *Bibliografia selectivă*, un rezumat în limba engleză și lista *Surselor iconografice* (planșe color și alb-negru, imagini grafice și ilustrații de text). Corpusul iconografic conține date reprezentative de ordin ilustrativ, precum obiecte de uz casnic, mostre de plastică antropomorfă, criptograme, costume și țesături tradiționale, fotografii de epocă și de dată recentă etc.

Volumul informațiilor sintetizate, multitudinea datelor și ordonarea lor într-un parcurs interesant, originalitatea studiului și aspectul grafic elegant denotă faptul că, în linii mari, autoarea și-a atins obiectivele schițate.

Totodată dorim să remarcăm că studiul Tamarei Apostol-Macovei marchează un fel de „Kunstwollen”, așa cum autoarea este dispusă să continue cercetarea pentru a surprinde și alte fațete ale tematicii investigate, dorindu-și o abordare din perspectiva pluridisciplinară a etnologiei contemporane, fapt ce va necesita reconsiderarea strategiei de cercetare.